

## Anne Ekstrands seminarium 12.12.2025

### Mats Brandt: Byggstenar i en stad / Kaupungin kulmakivet

**Mina damer och herrar, värderade festpublik. Hyvät naiset ja herrat, arvoisa juhlayleisö.**

Tack så hjärtligt för inbjudan och möjligheten att tala vid dagens seminarium. Det är en sann glädje att få prata om en stads byggstenar, just här i Jakobstad. Jag kommer för det här talet att ta avstamp i aktuell, internationell forskning. De byggstenar jag kommer att prata om är dock allt annat än fysiska: det är en kommunförvaltnings, en organisations byggstenar – inte de som syns i stadsbilden i byggnader, parker och torg, utan de som bärs av oss själva: våra beslut, värderingar, drivkrafter, det som görs gemensamt.

Jag ska börja med en översikt av situationen i Finland. Och låt mig förvarna: den bilden är stundvis dystert. Kommuner och städer befinner sig i en verksamhetsmiljö som förändras i snabb takt. Klimatförändring, energiomställning, digitalisering, säkerhetspolitik och – inte minst – hållbarhetsgapet i de offentliga finanserna, allt det här utmanar oss alla. Befolkningen och arbetsplatserna koncentreras till de största stadsregionerna, framför allt till det alltmer sammanväxande metropolområdet kring Helsingfors. Samtidigt minskar och åldras befolkningen i stora delar av landet. Det skapar en samhällsstruktur som dras isär – något som nyligen dokumenterats tydligt i en omfattande utredning vid miljöministeriet. Det här får väldigt praktiska konsekvenser. Till exempel så har bostadsmarknaden seglat upp som en brännande fråga, inte bara ute i Europa utan nu också i Finland. I de stora städerna växer bristen på bostäder; i andra regioner tunnas bostadsmarknaden ut tills den till slut stannar av. Slutresultatet i bägge fallen är att det inte finns bostäder, men orsakerna varierar. Vi kan vänta oss att polariseringen fortsätter. Enligt miljöministeriets analys väntas **83 procent av befolkningstillväxten under de kommande 20 åren ske i landets största stadsregioner.**

Mitt i allt detta finns ljusglimtar. Österbotten är en av dem. **Österbotten är lite som undantaget som bekräftar regeln.** Vi går inte sällan tvärs emot rikstrenderna. Vi är lite som *Asterix och gallerna* – eller för att låna ur litteraturen närmare hemifrån - ett *Siklax* där livskraft, företagsamhet och framtidstro spirar trots snålblåst och hårda vindar. Skillnaden till verkligheten är att vår kamp inte förs med smugglade styrketårar, som i Siklax, eller med magiska drycker, som hos Asterix, utan hos oss får vi kraft och dynamik ur den österbottniska företagsamheten, gemenskapen, livsmiljön och naturen. På seminarier som det här talar vi ofta om näringsliv, innovation och företagande – med rätta. Men på senare tid har vi alltför sällan lyft den offentliga sektorn och de som jobbar i den, de som bär upp vår vardag. I Österbotten arbetar omkring **24 000 personer** inom offentliga tjänster, motsvarande **30 procent av alla jobb**. Det är naturligtvis också en stor ekonomisk faktor, en stor köpkraft. Den vardagliga betydelsen och mervärdet av det här försvinner ibland alltför lätt ur synfältet när fokus ligger på reformer, kostnader och förändringstryck. När vi talar om konkurrenskraft måste vi också hålla i minnet välfärdens fundament – det som gör ett fungerande arbetsliv, familjeliv och samhällsliv möjligt. Jakobstad och Österbotten står starkare än många andra städer och regioner just för att vi har en välfungerande offentlig sektor – en som känner sina människor och sina platser.

I en tid som denna behöver våra städer och kommuner både strategisk förmåga och slagkraft i vardagen. Internationell forskning lyfter fram fem egenskaper som kännetecknar dynamisk kapacitet i en stad:

- **För det första, det gäller att ha strategisk medvetenhet:** det betyder i praktiken att tidigt upptäcka problem och trender.
- **Att kunna justera prioriteringar:** det vill säga, byta fokus när omständigheterna förändras.

- **Att kunna bygga koalitioner:** nämligen att arbeta tvärsöver stuprören, samarbeta över sektorerna.
- **För det fjärde, lärande och experimenterande:** våga pröva nya idéer och lära av det som fungerar.
- **Och sist, men inte minst, att kunna ställa om:** att ge de som jobbar, personalen, arbetsteamerna, rätt förutsättningar att leverera.

Det här är stadens organisatoriska byggstenar: lyssna på personalen som träffar invånarna, front desken; våga sluta göra det som inte fungerar; engagera folk, barn och unga, föreningar; testa och experimentera. Och betänk: allt det här handlar om människor.

**Den här tiden på året brukar man skicka önskelistor till jultomten.** Jag vill ta tillfället i akt och skicka en egen önskelista, men jag skickar den till en av Jakobstads egna kulturpersonligheter i förskingringen – till **Lars Sund**. Bästa Lars, tack för din senaste Jakobstadstrilogi. Jag sträckläste varenda bok. Nu när Jakobstadstrilogin kommit i hamn vill jag skicka ut en vänlig förfrågan: är det inte på tiden att återvända till kommunalarnas värld? Nog minns ni väl Smessin, Johannes Smeds, kommunalarin i Siklax? Åtminstone jag diggade Smessin hårt. Vad bättre än ett nytt kommunalar-epos för att sprida medvetenheten om dynamiken i städer och kommuner, tänker jag? Skriv om de som bär upp vardagen i det offentliga, i det moderna Österbotten. För omkring 25 år sedan skrev Lars Sund ett inlägg på en framtidskonferens ordnad av Österbottens förbund. Där efterlyste han landets **första kommunanställda kommunfilosof**. Mig veterligen har ingen kommun ännu sett sig ha råd – eller mod – att anställa en sådan. Men kanske behövs de just nu mer än någonsin?

I den här nya spännande kioskvältaren, som naturligtvis ingen riktig österbottning kan låta vara oköpt eller olånad, skulle det finnas stoff så det räcker och blir över. Kunde den heta 5 kommunalare och en berättare? Betänk vilket persongalleri: bibliotekarien som hjälper vid lånedisken, dagispersonalen som tar emot barnen vid dörren till daghemmet eller de på byggnadsinspektionen som ger råd kring bygglovet: de som vet vad folk tycker och tänker och som därför är bland de första som upptäcker nya trender. Tänk på stadsstyrelsens medlemmar, som bygger politiska koalitioner för brett förankrade beslut, och som jobbar för att stadens olika sektorer ska fungera ilag som ett väloljat maskineri, över sektorgränserna. Runt kaffebordet på utvecklingsbolaget hittar vi garanterat de som ständigt vill testa nytt. Hos personalförvaltningen drar man upp strategier och planer för att ge mer makt i vardagen åt organisationens olika team. Naturligtvis ska det vara mångkulturellt och mångspråkigt. I ett berättardrama brukar det också finnas en utomstående betraktare, någon som berättar, håller upp en spegel mot oss själva, som avslöjar klåperierna och ibland till och med äras bör: till det finns garanterat också förebilder att hämta lokalt – Ett ÖT. Och sist men inte minst, stadsdirektören. Den som behöver hantera alla dessa byggstenar, men kanske allra mest, som har förmågan att justera kursen för hela skutan när vinden vrider. Det här är naturligtvis ingen byråkratiskt stel produkt, utan den här berättelsen kokar av drama, passion och intrig. Precis som vilket österbottniskt stads- eller kommunhus som helst. **Jakobstad är naturligtvis en stad i verkliga livet, byggd med trä, stenar, asfalt. Här finns ett starkt näringsliv och en livskraftig kultur. Och förstås människor av kött och blod.** Jakobstad är en omistlig del av vår gemensamma berättelse om vad som är österbottniskt. Bästa Lars Sund. Här finns material till **mer** än en trilogi.

**Hyvät kuulijat,** kaupunki on luonnollisesti paljon muutakin kuin seiniä tai katuja. Dynaaminen kaupunki koostuu ihmisistä, jotka antavat sille tulevaisuuden suunnan, arkipäivässä mukaansa tempaisevan rytmin, ja jotka antavat rohkeuden kukoistaa. Pietarsaari on mielestäni juuri sellainen kaupunki, jossa on strategista kyvykkyyttä, uskallusta muuttaa suuntaa tarpeen vaatiessa, jossa on aito pyrkimys yhteistyöhön, ja jossa halutaan kokeilla ja oppia uutta. Uudessa Pohjanmaan maakuntastrategiassa on haluttu korostaa yritteliäisyyttä, yhteisöllisyyttä ja ympäristövastuuta. Kaupungistamme voimme ammentaa näihin ulottuvuuksiin paljon. Olen erityisen mielissäni siitä, että pietarsaarelaiset kulttuurin saralla vaikuttavat maakunnassa vahvoina ja elinvoimaisina, esimerkiksi Itämeren kulttuurihelmenä tai toissa päivänä

kulttuuripalkinnon saajina. Totuus, ja todellisuus, on täällä itse asiassa tarua ihmeellisempää. **Kiitän  
huomiostanne ja toivotan teille hyvää jatkoa seminaarille sekä mukavaa joulun odotusta. Tack så mycket  
för er uppmärksamhet och en fin adventstid till er alla.**